

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Օրերս մեր թերթում հաղորդագրություն հրապարակվեց ՍՍՌ Միության ժողովրդական Կոմիսարների Սովետի պատմական որոշման՝ «Արտասահմանից հայերի Սովետական Հայաստան վերադառնալու կապակցությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների մասին»:

«Նկատի ունենալով, — առաված է այդ հաղորդագրության մեջ, — արտասահմանում ապրող հայերի դիմումը՝ հայրենիք՝ Սովետական Հայաստան վերադառնալու համար նրանց թույլտվություն տալու մասին, ինչպես նաև Հայկական ՍՍՌ ղեկավար մարմինների միջնորդությունը, ՍՍՌԺ ժողովրդական Կոմիսարների Սովետը հատուկ որոշում է ընդունել արտասահմանից հայերի հայրենիք վերադառնալու կապակցությամբ ձեռնարկվող միջոցառումների մասին»:

Հայկական ՍՍՌ ժողովրդական Կոմիսարների Սովետին թույլ է տրվել կազմակերպել արտասահմանյան երկրներում ապրող այն հայերի վերադարձը, որոնք ցանկություն ունեն, ինչպես նաև հանձնարարվել է հայրենիք վերադարձողների համալսման հատական բնակարանային շինարարությունն ապահովել պետական վարկով բնակելի տան արժեքի 50 տոկոսի չափով:

Միութենական կառավարության այդ որոշման համաձայն հայրենիք վերադարձող հայերը ազատվում են նոր բնակավայրեր փոխադրվող իրենց պատկանող գույքի համար մաքս վճարելուց:

Այդ պատմական որոշումը մեծ ուրախություն և մեծագույն գոհունակություն է առաջ բերել Հայաստանի աշխատավորության մեջ: Այդ որոշումը հսկայական ուրախություն և Սովետական Կառավարության նկատմամբ անսահման երախտագիտության զգացմունք առաջ կբերի մեր եղբայրների՝ արտասահմանյան հայերի մեջ, որոնք վաղուց երազում են այդ երջանիկ օրվա մասին:

Վերադարձ դեպի հայրենիք: Դեպի հայրենի հող: Հայրենի արևի տակ: Տասնամյակների ընթացքում օտար երկրների տակ, կարիքի ու զրկանքի ճիրաններում, պան-

դրխտության մեջ, մեկ քաղաքից մյուսը, մեկ երկրից մյուսը անվերջ թափառող իրավազուրկ ապատրիտների դրությամբ ապրող մարդկանց համար կարող է արդյոք ավելի վեհ զգացմունք լինել, քան վերածնված ու բարգավաճող ազատ հայրենիք, հայրենի ժողովրդի փրկյալ վերադառնալու զգացմունքը: Այսուհետև մեր եղբայրները ապրելու են մեզ հետ կողք-կողքի, նրանք աշխատելու են և կառուցելու, խիզախելու և ստեղծագործելու մեր սովետական հայրենիքի հետագա բարգավաճման համար: Այժմյանից նրանք իմանալու են, թե ինչ բանի համար են թափում իրենց քրտինքը: Այժմյանից վերջ կդրվի նրանց անհեռանկար կյանքին, վաղվա օրվա նրկատմամբ անվստահությանը, իրենց երեխաների ապագայի նկատմամբ անորոշությունը:

Սիրիայում և Լիբանանում, Բուլղարիայում և Ռումինիայում ապրող հայ կառուցող բանվորները արտահայտում են արտասահմանյան հարյուր հազարավոր հայերի զգացմունքը, երբ ասում են, թե մինչև ե՞րբ մենք պետք է պալատներ ու դղյակներ, ճանապարհներ ու կամուրջներ կառուցենք ուրիշների համար: Չէ՞ որ մենք ուզում ենք մեր քրտինքը թափել, մեր աշխատանքը ներդնել հայրենի երկրի, հարազատ ժողովրդի երջանկության համար:

Այժմյանից հնարավորություն է բացվում մեր արտասահմանյան բազմահազար եղբայրների փայփայած այդ իղձերի իրականացման համար:

Այդ զգացմունքները հասկանալու համար, դեպի հայրենիք եղած այդ անզուսպ ձրգտումը հասկանալու համար, բավական է հիշել այն ծանր ուղին, որ անցել են արտասահմանյան հայերը, այն ծանր վիճակը, որ բաժին է ընկել նրանց: Չէ՞ որ նրանք առաջին իմպերիալիստական պատերազմի զոհերն են, թյուրքական արյունաբու սուլթանների հալածանքների ու կոտորածների զոհերը, թյուրքական սուլթանների, որոնք ոչ-մարդկային մեթոդներով մոլեռանդ դաժանություններ բազմաթիվ տասնամյակների ընթացքում ճնշում էին հայ-

րին հարազատ հողում — Թյուրքա-Հայաստանում: 19-րդ դարի ընթացքում և 20-րդ դարի սկզբին Թյուրքերը բազմիցս կազմակերպել են հայերի կոտորածներ ու ջարդեր, հայերի, որոնք իրենց կուլտուրայով մի գլխով բարձր էին կանգնած իրենց ճշողներից՝ Թյուրքերից: Հայերը, ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը, երբեք չեն մոռանա 1894—96 թվերին Թյուրքական սուլթան Աբդուլ Համեդի կազմակերպած հայ բնակչության ֆիզիկական—մասնայական բնաջնջումը, լինալեղով ոչ երեսներին, ոչ կանանց ոչ ծերունիներին: Հենց այդ ժամանակ ղոհվեցին ավելի քան 300 հազար հայեր: Հրկիզվեց ու այրվեց ավելի քան 3 հազար հայ գյուղ: Անապատտան մնացած տասնյակ հազար հայեր, ենթարկվելով բնաջնջման սպառնալիքի, փրկվեցին փախչելով Կովկաս, Ռուսաստան և Նվրոպայի ու Ամերիկայի երկրները, կազմելով արտասահմանյան հայ գաղութներ:

Սակայն հայերի համար էլ ավելի սարսափելի օրեր եկան 1914—1918 թվերի առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին: Հայ ժողովուրդը այն ժամանակ ամենաակտիվ կերպով մասնակցում էր պատերազմին դաշնակիցների կողմում, հույս ունենալով իր զավակների արյան գնով հասնել իր ճակատագրի լուծման, սգատագրմանը Թյուրքական ասիայի լծից, իր ազատություն և անկախություն վերականգնմանը: Սակայն գազադած երիտասարդ Թյուրքերը, Սուլթան Համիդի արյունոտ քաղաքականության շարունակողները, մեթոդաբար իրագործելով իրենց մարդատյաց քաղաքականությունը հայերի վերաբերմամբ, 1915 թվի գարնանից սահմաններին յուրահատուկ սառնարյուն ցինիկությամբ ձեռնամուխ եղան հայերի պոտմության մեջ շտեմնված համատարած կոտորածին և նրանց արտաքսման հայրենի օջախներից:

Դա ամբողջ ժողովրդի բնաջնջման հրեշավոր ծրագիր էր: Ամայացվեց և ավերակույտի վերածվեց ամբողջ Թյուրքահայաստանը, ավելի քան 300 հազար հայ կոտորվեց: Նույնքան հայեր ղոհվեցին Արաբական անապատի և Միջագետքի ճանապարհներին, որտեղ նրանց Թյուրքերը, գերմանացիների լեւադրությամբ, մղծավանջային պայմաններում քշում էին Բաղդադի երկաթուղու անապատային շրջանները բնակեցնելու համար: Մի քանի հարյուր հազար երեսա-

ների, կանանց ու ծերունիների Թյուրքերը բնաջնջման սպառնալիքի տակ, հարկադրեցին մահմեդականությունը ընդունել:

Առանձնահատուկ դաժանություն տանջամահ արվեցին ու սպանվեցին Թյուրքահայերի մտավորականության ամենաակառավոր ներկայացուցիչները, որոնց թվում հայ նշանավոր բանաստեղծներ Գանիել Վարուժանը, Միամանթոն, հայտնի գրող Նովելիստ Գրիգոր Զոհրաբը: Հայ ժողովրդի ղահիճների զոհ դարձավ նաև Հանճարեղ Կոմիտասը: Թյուրքերը նրան բանտ նետելին սարսափելի պայմաններում և, երբ նրան տանում էին մահապատժի, նա տեսավ անպաշտպան երեսներին, կանանց ու ծերունիներին անպատմելի տանջանքներն ու տառապանքները, իր ժողովրդի մեծագույն տառապանքները, որոնք ցնցեցին նրան ու հասցրին խելագարության:

Այդ անօրինակ կոտորածի հետևանքով Թյուրքահայաստանում ապրող երկու և կես միլիոն հայերից առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին կոտորվեց, մեռցվեց և բռնությամբ կրոնափոխ արվեց մոտ մեկ միլիոն հայ: Մնացածները, ավելի քան մեկ միլիոն մարդ, բնաջնջումից խուսափելու համար լքեցին հարազատ օջախները իրենց հայրերի հինավուրց հողերը և որպես թափառական գաղթականներ ցրվեցին ամբողջ աշխարհով մեկ:

Թյուրքահայաստանից փախած հենց այդ գաղթականներն են, որ կազմում են արտասահմանի հայ բնակչության հնշող մեծամասնությունը:

Մեծ տերությունների՝ Անգլիայի, Ֆրանսիայի, ԱՄՆ-ի այն ժամանակվա կառավարությունները բազմիցս հանդես էին գալիս հայտարարություններ և խոստումներ անելով դաժանորեն տուժած Թյուրքահայերին օգնություն ցույց տալու, նրանց հրավորները պաշտպանելու, նրանց անսահման տառապանքների ու լճվառությունների մեղավորներին պատժելու մասին: Սակայն այդ բոլոր խոստումներն ու դեկլարացիաները մնացին թղթի վրա, իսկ հայրենիք վերադառնալու մասին հայ գաղթականների հույսերը այդպես էլ ի դերեւելան: Ավելին, արտասահմանյան մի շարք երկրներում հայ գաղթականներն ընկան տնտեսական ծանր պայմանների մեջ առանց քաղաքական ու քաղաքացիական տարրական իրավունքների, և միայն իրենց ընդունակության և իրենց ֆիզիկական գոյությունը պահպանելու ձգտման ու կուլ-

տուրայի շնորհիվ նրանք փրկվեցին մահ-
վան սպառնալիքից:

Նվ այժմ դեռևս արտասահմանյան շատ
երկրներում, առանձնապես Թյուրքիայում,
Հունաստանում, Իրանում հայերը զուրկ
են տարրական ազատությունից, քաղաքա-
կան ու քաղաքացիական տարրական իրա-
ւունքներից, հաճախ հետապնդման ու հա-
լածանքի ենթարկվելով ռեակցիոներների և
սեղանական իշխանությունների կողմից:

Այս է մեր արտասահմանյան եղբայրնե-
րի վիճակը:

Միայն Հոկտեմբերյան Մեծ ռեզոլուցիայի
հաղթանակը և Հայաստանում սովետական
իշխանության հաստատումը արտասահ-
մանյան հայերի սրտերում ռեալ հույս
ներշնչեցին հայրենիք վերադառնալու մա-
սին: Հազար անգամ իրավացի էր ընկեր
Ստալինը, երբ դեռևս 1918 թվի հունվա-
րին գրում էր, որ «այժմ ամենքի համար
դարձ է, որ Ռուսաստանի ժողովուրդների,
հատկապես հայ ժողովրդի բախտը սերտո-
րեն կապված է Հոկտեմբերյան ռեզոլուցիա-
յի բախտի հետ»:

Սովետական իշխանության շնորհիվ, ռուս
մեծ ժողովրդի եղբայրական օգնության
շնորհիվ, ՀամԿ(բ)Պ Կենտկոմի, Սովետա-
կան Կառավարության և անձամբ ընկեր
Ստալինի ամենօրյա հոգատարության շնոր-
հիվ հայ ժողովուրդը, Հայաստանի կոմու-
նիստական (բոլշևիկների) պարտիայի ղե-
կավարությամբ իր հայրենիքը՝ Սովետական
Հայաստանը դարձրեց ծաղկուն երկիր,
պարզապես արդյունաբերություն, առաջա-
վոր գյուղատնտեսություն և ծաղկող կուլ-
տուրա, գիտություն ու արվեստ ունեցող
երկիր:

Հենց դրա շնորհիվ Սովետական Հայաս-

տանը այժմ հնարավորություն ունի ընդու-
նելու և աշխատանք տալու տասնյակ հա-
ղարավոր բազմաշարժար զավակներին:

Այսօր մենք հրապարակում ենք Հայկա-
կան ՍՍՌ Ժողկոմսովետի որոշումը ներ-
դառնող հայերի ընդունման և տեղավոր-
ման կոմիտե կազմակերպելու մասին:

Ճիշտ է, Սովետական Հայաստանը հա-
կանալի պատճառներով, այժմ կարող է ըս-
տենել օտարության մեջ ապրող իր զա-
վակների և դուստրերի մի մասը միայն:
Բայց ա՛յն անսահման խանդավառությու-
ն և ուրախությու-
նը, որով մեր ռեսպուբլիկա-
յի աշխատավորները ընդունեցին ՍՍՌ
Միության Ժողկոմսովետի որոշումը, ցույց
է տալիս, որ նրանք պատրաստ են գրկա-
րաց ընդունելու իրենց արյունակից եղ-
բայրներին և քույրերին:

Մեր ռեսպուբլիկայի պարտիային, սո-
վետական և հասարակական կազմակեր-
պությունների առաջ, ամբողջ աշխատավո-
րության առաջ կանգնած է պատասխանա-
տու, ոչ հեշտ, բայց շնորհակալ փնդիր
բարձր կազմակերպվածությամբ սախա-
պատրաստվել և իրագործել քաղաքական
հսկայական կարևորություն ունեցող՝ Սո-
վետական Կառավարության որոշումը:

Մեր ռեսպուբլիկայի յուրաքանչյուր աշ-
խատավոր, յուրաքանչյուր հայրենասեր
պետք է բազմակողմանի օգնություն ցույց
տա հայրենիք վերադարձող մեր հայրենա-
կիցներին ընդունելու և տեղավորելու գոր-
ծին:

Բարի գալուստ իրենց ազատ, երջանիկ
սոցիալիստական հայրենիք վերադարձող
մեր հարազատ եղբայրներին:

(«Սովետ. Հայ.» դեկտ., № 264, 1945 թ.)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԷ ՈՂՋՈՒՆՈՒՄ Ե ՊԵՏՄԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՍՍՌՄ Ժողկոմսովետի պատմական որո-
շումը արտասահմանի հայերի Սովետական
Հայաստան վերադառնալու կապակցու-
թյամբ ձեռնարկվող միջոցառումների մա-
սին Հայաստանի աշխատավորներն ընդու-
նեցին մեծ գոհունակությամբ ու խանդա-
վառությամբ: Հայաստանի մայրաքաղա-
քում, Լենինականում, Կիրովականում և
այլ քաղաքների ու շրջանների ձեռնարկու-
թյուններում, հիմնարկություններում, կուլ-
խոգներում աշխատավորներն իրենց ջերմ
ելույթներում ողջունում են Ժողկոմսովետի

որոշումը և իրենց երախտագիտություն
ու գոհունակությունն արտահայտում Սո-
վետական կառավարությանը, հայ ժողո-
վրդի ազատարար մեծ Ստալինին:

Ստորև զետեղում ենք աշխատավորու-
թյան ելույթները, որ քաղում ենք «Սով-
Հայաստան» թերթից (դեկ. 4, 1945 թ.):

Երևանի Չերժինսկու անվան Ղազարհա-
գործիքաշինական գործարանի տեխնոլոգ
Հ. Դիլանյանը ասաց.

— Սովետական կառավարության պատ-
մական որոշումը անսահման ուրախու-